

KOLTANSAAME

Ooumažvuõiggâdвуõđ
ko'llje juõ'kkaid,
še juõ'kk pärna.

Pärna liâ vuälla 18-ekksa.

LAPSIASIAVALTUUTETTU
MÁNÁIDÁITTARDEADDJI

Toobdak-a pärnai vuõiggâdвуõđid?

Mâi'd ÕM:i pärna vuõiggâdvuõdi suâppmõš miârkkšââvv?

Õhttõvvâm meerkââ'dd (ÕM) lij raajjâm suâppmõõžž pärnai vuõiggâdvuõdin ee'kķen 1989. Lää'ddjânnmest takaisuâppmõš pue'di viõ'kķe ee'kķen 1991. Miâlggâd puk maai'lm valdia liâ suâppmõõžžâst mie'ldd. Lää'ddjânnam valdia âlgg ra'ddjed tõ'st, što suâppmõõžž ää'sš teâuddje pärnai jie'llmest. Lää'ddjânnam valdia âlgg teâdted pärna vuõiggâdvuõdin nu'tt tiuddâkksaid gu pärnaid. Valdia âlgg raportâ'stted ÕM:a mie'rropoddân, mä'htt pärnai vuõiggâdvuõtt da pue'rrije'llem liâ ooudâsvikkum.

Pä'rnnä'sšvä'lddumneķ ärvvlâtt da ooudâsveekk pärnai vuõiggâdvuõdi teâuddjummuž Lää'ddjânnmest. Ee'ttik-kâ'dd lij peerštam pä'rnnä'sšvä'lddnee'kķ koontâr ee'kķen 2005.

Pä'rnnä'sšvä'lddumneķ...

- vâldd see'lv pärnai miõllââ'nmest da maainast tõin tiuddâkksaid.
- čiõlggad, mä'htt pärna vuei'tte da mä'htt sij vuõiggâdvuõd teâuddje
- teâdat pärnaid da tiuâkksaid pärnai vuõiggâdvuõdin.
- vaikkat ve'rğğnee'kķid, što pärnai ää'sš le'čce pue'rben.
- tue'jjad õhttsažtuâjj pä'rnnvuud tuâimmjee'jivui'm.

”Pärnaž õõlgçi šõddâd piârrjest leklvažvuõd, räâ'kķesvuõd da fi'ttjemvuõd pirrõõžžâst.”

ÕM:i pärna vuõiggâdvuõdi suâppmõš

Puk pärna liâ õõutverddsâ

Pärna le'be suu puârraz ââ'kķ, le'šķķeu'nn, ķiõll, jâllmõš, âskldõk, vââ'kķ le'be panntiõrvâsvuõtt ij vaikkat pärnai vuõiggâdvuõdid. Ni ķeân ij vuâžž čârsted le'be ķeeu'seed.

Päarnast lij vuõiggâdvuõtt pue'rr jie'llma

Pärnaž vuâžž lee'd jii'jjesnallšem. Puârraz â'lğğe staanad pärnai vuei'tlvažvuõdid šõddâd da ouddned räâuhast ooddees mie'ldd.

Tiuddâkksaid âlgg se'lvted, mâi'd pärna aa'sšin jo'rdde

Tiuddâkksa â'lğğe kõõččâd da kuvddled pärna vuâinlmid da vâ'ldded tõid tuõdâst. Pärnaid fe'rttai u'vdded vuei'tlvažvuõtt vaikkted jii'jjes a'rğğe.

Pärna oudd âlgg piijjâd vuõssââ'jjen, gu rä'jje pärnai kuõskki tu'mmstõõggid

Puârraz da ve'rğğnee'kķ fe'rttje pâi smiõttâd, mä'htt sij tu'mmstõõgg vaikkte pärnaid. Tiuddâkksa â'lğğe ooccâd rä'tķķummuž, kook liâ pärnai pue'rren. Pärnaid âlgg vuâdđeed tu'mmstõõgg fi'ttjemnalla.

ÕM:i pärna vuõiggâdvuõdi takaisuappmõõžžâst lie õhttsõ'žže 54 päi'kked. Tâk liâ ää'sš, koin valdia da koo'ddi tu'mmjei di puk tiuddâkksa â'lğge ââ'nned huõl. Tä'st ceä'lkke suappmõõžžid vuänkânji.

1. Juõ'kkkaž vuâlla 18-ekksaž lij pärnaž.
2. Ooumažvuõiggâdvuõđ ko'lle juõ'kk pärnže õõutverddsânji. Pärna ij vuäžž čârsted ni mõõn ää'sš mäainast.
3. Tiuddâkksa rä'jje määngaid pärnai jie'llma vaikkteei tu'mmstõõggid. Sij fe'rttje pâi čiõlggeed, mii lij pärna mäainast pue'rmõs.
4. Valdia fe'rttai ââ'nned huõl tõ'st, što tât suappmõš teauddai pärnai jie'llmest. Pärnaid ko'lle puk tân suappmõ'sše kee'rjtum vuõiggâdvuõđ.
5. Puärrsin lij vuõiggâdvuõtt da õõlgtemvuõtt vuä'ppsted da o'hjjeed pärna ââ'nned tân suappmõ'sše kerjjuum vuõiggâdvuõdid. Valdia âlgg ci'sttjed tân puärrsi vuõiggâdvuõđ.
6. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt jie'llma. Valdia fe'rttai staañad, što pärna vuäžža šõddâd da ouddned nu'tt šiõgg vue'jjin gu lij määžna.
7. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt vuäžžad nõmm

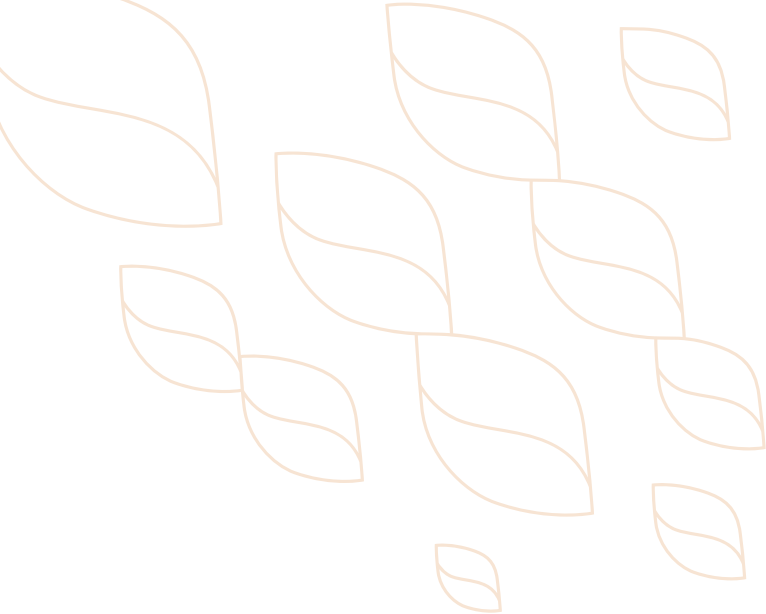
šõddâm siätt. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt vuäžžad šõddâmjânnam da lee'd tõn meerlaž. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt tobddâd suu puärrsid da lee'd suännai peâmmast jõs määžna.

8. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt seeilted jiijjâs nõõmes da meerlažvuõdes, de kõskkvuõđ ruâđeez, ij'ka tõid vuäžž seäkkned lää'jjtee'men.
9. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt jie'lled puärrseezvui'm, jõs suâna pâ'ste ra'ddjed pärnast. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt ââ'nned õhttvuõtt puärseez,tâ'l gu son ij jealest puärseezvui'm. Õhttvuõđ âânnmõõžž puärrsid vuei'tte ke'ldded, jõs õhttvuõđâânnmõš pä'rttad pärna.
10. Mâtmešt pärnaž da suu puärraz vuäi'tte jouddâd jee'res jânnmid. Tâ'l valdia fe'rttai maacted si'jjid kuei'meez ärra nu'tt jâttlânji ko määžna.
11. Valdia fe'rttai cõggâd tõn, što puärraz jää'dte pärnaid lää'vtää valdiast nobba.
12. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt sârnnad suu vuäinalm aa'sšin, kook kue'skke suu jiijjâz. Puärraz fe'rttje čiõlggeed pärnai vuäinalm ouddâl gu sij rä'jje pärna kuõskki tu'mmstõõggid. Pärnai vuäinalm âlgg vä'ldded lokku tu'mmstõõggin suu ââ'kkes da šõddâmtäâ'zzes miâldlen. Tiuddâkksa fe'rttje

vuâđdâ'tted tu'mmstõõggid pärnže nu'tt, što son fi'ttai tõid.

13. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt sârnnad suu vuäinalm da ceä'lkked vuäinlmes järnsid. Vuäinlmin ij vuäžž kuuitâg neu'rred jee'res oummid.
14. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt ju'rddem-, kââm- da âskldõkpaâđvuõ'tte. Puärrsi pärnže u'vddem o'hjjuumuš tân vuõiggâdvuõđ ââ'nnmest âlgg ci'sttjed.

15. Päärnast lij vuõiggâdvuõtt kuullâd õhttõõzzid da jie'lled to'ben. Päärnain lij vuõiggâdvuõtt noorõõttâd räuhnallšee'men.
16. Päärnast lij vuõiggâdvuõtt jiõõõllsažvuõ'tte, piârja, dooma le'be kee'rjvaaitõ'sse ij vuäžž seäkkned miõllvä'lldsen le'be lää'jtee'men.
17. Päärnast lij vuõiggâdvuõtt vuäžžad teâd da seu'rrjed teâdtemneävvaaid määngpeällsânji. Tiuddâkksa fe'rttje sue'jjeed päärna teâdast, kää'tt pä'rttad suu.
18. Päärna puärrsin lij õõutsââ'jest vasttõsvuõtt päärna peâmmast da huõl ââ'nnmest. Sij â'lğge tuâimmad päärna pue'rren. Valdia da kää'ddi fe'rttai staanâd puärrsid da päärna jee'res peâmmjid tän tuâjast.
19. Tiuddâkksa fe'rttje sue'jjeed päärna juõ'kknallšem neeu'rtummšest da hue'neld ââ'nnmest. Päärna ij vuäžž õuõz3ted ni mä'htt. Ij ni kii vuäžž ââ'nned päärna huõlte'mesvuõðin le'be äü'kktdõllâd.
20. Gu päärnaž ij vuei't jeâlsted puärrseezvui'm, su'st lij vuõiggâdvuõtt spesiaal'laž sue'jjummša da staa'ne. Son vuäi't tâ'l jâlsted ouddmiârkkân nuu'bb piârjrest le'be päärnaisue'jjeemstroi'ttlest. Päärnaž vuäitt mä'cced puärrseez âra, jõs tõt lij päärnže pue'rren. Päärna jâlstemsââ'jj da doom vaaitummuž määng vuâra âlgg veä'litted.
21. Jõs päärna puärraz jä'mme le'be jiâ pââ'st ra'ddjed su'st, da valdia seänn adoptia, vuäi't päärnaž vuäžžad põõššinalla õdđ piârri adoptia vie'kkîn. Päärna pue'rrvuõtt âlgg lee'd adoptiast rä'tkkeei.
22. Nuu'bb jânnmest pääkklössân maddu puättam päärnast lij vuõiggâdvuõtt vuäžžad taarbõem huõlâannmõš.
23. Lää'mes päärna fe'rttai vuäžžad hâaid da vie'kk. Mii ooudâsveekk suu ooumažärvv, jii'jjesna'ddjemvuõd da vuässõõttmõõžž õhtsõõzz tuâimmjummsa. Lää'mes päärna âlgg staanâd nu'tt, štõ son vuäi'tt jie'lled škooulâst da staarjõõzzin.
24. Päärnast lij vuõiggâdvuõtt jie'lled nu'tt tiõrvân gu lij määžna. Päärnast lij vuõiggâdvuõtt vuäžžad hâaid da vie'kk, gu son puâccai. Päärnast lij vuõiggâdvuõtt piässâd dâhttra. Še siõ'me vue'rddi jie'nni tiõrvâsvuõðâst âlgg ââ'nned huõl.
25. Tâ'l gu päärnaž ij vuei't jeâlsted jii'jjes puärrsi â'rnn, jee'res piâr fe'rttai hâiddad päärna puârast. Päärnaisuõjjõõzz tuâjllai âlgg ääi'j kõõskin ta'rkkeed, vuäi't-a päärnaž mä'cced puärrseez âra.
26. Päärnain da puärrsin lij vuõiggâdvuõtt taarbše'men vuäžžad valdiast vie'kk teä'ğgaa'ššin.
27. Päärnže âlgg staanâd domm, porrmõš da rii'ttjemnalla pihttaz. Valdia da koo'ddid âlgg vie'kkted puärrsid nu'tt, štõ päärnast liâ puk vee'zz pue'rr vue'kk sõddâd da ouddned.

28. Päärnast lij vuõiggâdvuõtt jie'lled škool. Vuâddškooul fe'rttai lee'd mäü'ste'm. Meärrõõzzi da šõddummuž škoolâst â'lgge lee'd vuõiggâdvuõttmeâldla. Valdiast fe'rttai ta'rjjeed samai määngaid päärnaid vuei'tlvažvuõtt juä'tkked mätt'tõõttmõõžž mânia vuâddškooul.
29. Škooul fe'rttai oudeed päärna silttõõzzid. Tõt fe'rttai oudeed päärna jie'nnkiõl da u'vdded teâđ päärna jiijjâs da jee'res valdiai kulttuurin. Škooulâst âlgg mainsted päärna da jee'res oummi vuõiggâdvuõđâst. Škooulâst päärna mättje, mâi'd määngkulttuursažvuõtt, pirrõssue'jjummuš da sooggbie'li tää'ssärvv miärkkšâ'vve.
30. Uu'ccbõsä'rttlid le'be algmeeraid ko'lljeei päärnast lij vuõiggâdvuõtt jiijjâs kulttuu're da kiõ'lle. Su'st lij vuõiggâdvuõtt harjjted âskldõõggas õhtna jee'res ä'rttel vuâssõõttjivui'm.
31. Päärnast lij vuõiggâdvuõtt vuânjad, siõrrâd da ââ'nned poođâäi'j. Päärnast lij vuõiggâdvuõtt tobstõõttâd čeappõ'sse da kulttuu're.
32. Päärnast ij vuäžž raajjad nõkam tuâi, kää'tt pä'rttad suu tiõrvâsvuõđ le'be häi'ttai suu škooljäättmõõžž.
33. Tiuddâkksa â'lğge suõjjeed päärna vuei'vtõõvvâmaunnsin.
34. Tiuddâkksa â'lğge suõjjeed päärna seksuaal'laž stamldõõzzâst. Ij ni kii vuäžž maazzlâ'stted le'be pääkkted päärna sekssa.
35. Valdiai fe'rttai cõggâd päärnažkaaup. Päärnažkaupp miärkkšâäv, što kii-ne suâlad

päärna suu puärrsin da kaaupaš suu nuu'bb ooumže. Päärnažkaupp lij reä'kk.

36. Tiuddâkksa â'lğge suõjjeed päärna juõ'kknallšem neeu'reld ââ'nnmõõzzâst.
37. Päärna ij vuäžž ranjsted rue'sšjânji le'be mue'kkeed. Ij ni kii vuäžž oocšed päärna vuõiggâdvuõdid. Päärna ij vuäžž piijjad tormma, ij-ka suu poođasvuõđ vuäžž räâ'jted, gu liâ jee'res väätõsmäain ââ'nnemnalla.. Jõs päärna kuuitâg tää'vte kidd le'be pleânee, suu fe'rttai to'ben ââ'nned puârast. Päärnaž ij vuäžž lee'd tuu'rmet kuu'kk.

38. Päärna ij vuäžž vä'ldded säaldatprizoo've le'be vainnu. Tiuddâkksa fe'rttje suõjjeed päärnaid väainast.
39. Valdia fe'rttai vie'kkted päärna, jõs päärna liâ âannam puâsttad.
40. Hâ't päärnaž ij le'čče jää'kkam lää'jj le'be päärna kaadčâ'tte tõ'st, suu fe'rttai ââ'nned puârast da vuõiggâdvuõđmeâldlen.
41. Koon-ne valdia lää'kk vuäitt lee'd päärnže pue'rab gu tät suâppmõš. Tâ'l oummu fe'rttje jää'kkted jânnam jiijjâs lää'jj.
42. Valdia fe'rttai ââ'nned huõl tõ'st, što puk tõn aassi teä'tte, mõök liâ päärna vuõiggâdvuõđ.
43. ÕM:i päärna vuõiggâdvuõdi komitea vähss, što valdia jää'kkte tän suâppmõš.
44. –54. Tâk sää'jj ceä'lkke tõ'st, mõõn kuu'kk suâppmõš lij viõggâst da mä'htt valdia jä'kkte suâppmõš.

Ceelâi suâppmõš kâunnai addrõõzzâst

https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

Tää'rkēs sää'n

Õhttõovvâm Meerkää'dd le'be ÕM haa'lâd räauh ceelâi maai'lme. Tõt vie'kkat juõ'kk jânnam tue'jjeed õhttsažuâjj, što ouumažvuõiggâdvuõđ teauddje'če. ÕM:i vuässõõtti liâ puk maai'm valdia.

Valdia da kää'dd reä'sše Lää'ddjânnmest kääzzkõõzzid oummid. Lää'ddjânnam meerlain â'blkâ'stte valdia. Valdia aa'sšin tu'mmai ee'ttik-kâ'dd. Juõ'kkkaž lã'ddlaž jãalast koonn-ne kää'ddest. Dommkää'dd aa'sšin tu'mmai kã'ddvã'lddõs.

Ve'rggñe'kkēn õõlgte tiuddãkksaid, kook lie tuâjast valdiast le'be kää'ddest. Sij tue'jje tuâjj ouddmiãrkkân pãarnaisuõjjõõzzãst, škooulãst, pãã'lsest le'be puõccipõõrtãst.

Pãarnažvuu'd tuãimmjei lie ouddmiãrkkân organisaatia da tu'tkkēemstroit'itel, kook oudãsvē'kkē pãarnai aa'sšid. Nãkam tuãimmjei liã še ve'rggñe'kkē, kook tu'mmje pãarnai aa'sšin.

Kããzzkõs miãrkkšããvv ouddmiãrkkân tõn, što pãarna peã'sse dãhttra, gu sij puãcje. Škooul da pei'vvhãidd lie še pãarnaid õõlgtum kããzzkõõzz. Kããzzkõõzzid mã'hsse piidtie'ggin, koid põõrgas, õhttõõzz da meerla mã'hsse.

Pãarnaisuõjjeemstrooi'tel miãrkkšããvv pããi'kk, ko'st pãarnaž vuãitt jãlsted, gu son ij vuei't jãlsted puãrseezvui'm. Pãarnaisuõjjeemstroit'itlest jãlste õõutsãã'jest mãngg pãarna.

Sãjjsažpiãr miãrkkšããvv nuu'bb piãrri, kãã'tt ããnn huõl pãarnast. Pãarnaž vuãitt mu'tted sãjjsažpiãrrja, gu suu jiijjãs puãrraz jie vuei't ra'ddjed su'st. Pãarnaž vuãit mã'cced jiijjãs puãrseez árra, tã'l gu tõt lij pãarnže pue'rren.

Adoptia miãrkkšããvv, što pãarnaž mott põõššinnalla nuu'bb piãrrja da vuãžž õđ puãrrsid. Pãarnaž ij teãnab mãã'cc jiijjãs šãddpuãrseez árra.

Uu'ccbõsã'rttlin õõlgte oummid, koi kiõll, kulttuur, áskldõk le'be jee'res jii'jjesnallšēmvuõtt rã'tkkai vã'lddnaroodãst. Lää'ddjânnmest kiõllu'ccbõsã'rttlid ko'lle ouddmiãrkkân romaan-nee'kkē, lãã'ddjânnamruõccla da sie'vvemkiõllsa de mããng jãnnmasiirdõõtti. Sã'mmla lie uu'ccbõs da alggveãrlãžmeer. Sij liã Lää'ddjânnam alggveãrla oummu.

Liã-a pãarnain õõlgtēmvuõđ?

Ooumažvuõiggâdvuõđ ko'lle juõ'kkke'če mããinaitãã. Juõ'kkka õõlgtēmvuõtt lij ci'sttjed jãrrsi ouumažvuõiggâdvuõđid. Tiuddãkksai õõlgtēmvuõtt lij mãtt'ted pãarnaid, mãi'd ouumažvuõiggâdvuõđ miãrkkšã'vve.

Ouddmiãrk:

- Pãarnast lij vuõiggâdvuõtt vuãžžad sue'jjummuš ruãššãiviõkkvuõđãst, fãã'steld ããnnmõžžãst da huõlte'mesvuõđãst. Pãarnaž ij vuãžž keeu'seed le'be pãrtteed jãrrsid ni mã'htt.
- Pãarnast lij vuõiggâdvuõtt puu'ttes pirrõ'sse. Pãarnast lij še õõlgtēmvuõtt ãã'nned huõl pue'res mie'ldd pirrõõzz puu'ttesvuõđãst.
- Pãarnast lij vã'ldd jiijjãs jorddmõ'sše, kulttuu're. Pãarnast lij še õõlgtēmvuõtt ci'sttjed jãrrsi juurdid da vuãddjuurdid.

LAPSIASIAVALTUUTETTU
MÁNÁIDÁITTARDEADDII

Pãarnaiã'sšva'lddnee'kkē koontãr

Čõõđtum nee'ttast 10/2020